

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Ю. В. Ушкаренко, д. е. н., професор
Херсонський національний технічний університет

Розглянуто основні проблеми державного регулювання сільськогосподарської кооперації. Встановлено, що для активізації процесів кооперації необхідно здійснення комплексу заходів відносно їх підтримки на різних рівнях управління. Запропоновано рекомендації щодо напрямів удосконалення державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації.

Постановка проблеми. Наслідком переважно соціальної спрямованості кооперативів, демократичного принципу управління є один із найбільш істотних їх недоліків як господарюючих суб'єктів в умовах ринку, а саме: більш слабкі позиції в конкуренції з приватними й акціонерними компаніями. Колективна форма власності послаблює особисту зацікавленість членів у результатах діяльності організації, а обмежена матеріальна відповідальність і невисокий ступінь матеріальної участі в справах кооперативу знижують персональну відповідальність пайовиків. Відволікання значної частини прибутку на некомерційні, соціальні цілі також не сприяє економічному процвітання кооперативів, оскільки отримані від господарської діяльності кошти не вкладаються в такому обсязі, як у приватних підприємств, у її розширення. Кооператив також не може дати

достатніх гарантій інвесторам, оскільки рішення з усіх найважливіших питань приймають загальні збори, де кожен пайовик має один голос незалежно від його частки в майні. Через специфіку своєї економічної діяльності кооперативи потребують підтримки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з питань державного регулювання і підтримки кооперації знайшли відображення у працях багатьох вчених-економістів: Ф. Горбоноса, В. Гончаренка, В. Зіновчука, О. Могильного, П. Саблука. Зокрема, Ф. Горбонос стверджує, що необхідною економічною умовою розвитку кооперативних організацій має стати формування єдиної державної регуляторної політики у сфері їх підприємницької діяльності, особливо в питанні активізації фінансово-кредитної та інвестиційної політики, встановлення системи пільг для суб'єктів кооперації, упровадження спрощеної системи оподаткування [1, с. 264]. О. Могильний зазначає, що однією з головних функцій держави є створення сприятливого економічного середовища для сільськогосподарських товаровиробників [3, с. 430]. У рекомендаціях Міжнародної організації праці «Про сприяння розвитку кооперативів», відмічається, що «... уряди повинні вживати заходи в підтримку діяльності кооперативів, направленої на вирішення конкретних соціальних і суспільно-політичних завдань ...» [4, с. 4-5]. Проте, питання оцінки ролі держави в сільськогосподарській кооперації і обґрунтування заходів з удосконалення основних напрямів її розвитку висвітлено недостатньо і потребують більш поглибленого вивчення.

Мета і методика дослідження. Метою дослідження є визначення напрямів державного регулювання і підтримки сільськогосподарської обслуговуючої кооперації з метою забезпечення найбільш ефективного її розвитку. Загальною методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів, використані також загальнонаукові методи теоретичного і емпіричного пізнання: індукція і дедукція, принципи логічного і системного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Державна підтримка розвитку кооперації в аграрному секторі повинна залишатися одним із важливих напрямів економічної політики, що проводиться на селі. Тому на державному рівні вона повинна полягати в забезпеченні загальних умов її існування; на регіональному – у створенні інфраструктури підтримки; місцевому – підтримці конкретних суб'єктів кооперації, оскільки останні мають реальну інформацію про потреби регіонального ринку, можливості контролю за використанням пільг. Реалізація пріоритетних напрямів, за виключенням нормативно-

правової підтримки, знаходиться у веденні регіональної влади. Держава повинна вирішувати завдання, які не можуть бути прерогативою господарюючих суб'єктів. До них належать:

1. Визначення і регулювання загальнонаціональних відтворювальних пропорцій відповідно до зміни положення на національному і міжнародному ринках продовольства, матеріальних і трудових ресурсів для кооперативного сектора і агропромислового виробництва в цілому.

2. Визначення і забезпечення мінімально допустимого рівня соціальної захищеності працівників АПК (у тому числі кооперативних підприємств).

3. Вироблення регламентів з охорони довкілля, у тому числі по збереженню земельних ресурсів і їх родючого потенціалу, застосування санкцій до порушників.

4. Вироблення стратегічних напрямів технічного переозброєння і розвитку матеріально-технічної бази галузей АПК і їх реалізації.

5. Надання великим вітчизняним і зарубіжним інвесторам гарантій повернення їх вкладів у вирішення стратегічних завдань з розвитку техніко-технологічного потенціалу галузей АПК.

6. Забезпечення досконалої нормативно-правової бази.

7. Визначення і регулювання цінових співвідношень на основні види матеріально-технічних ресурсів сільськогосподарського виробництва.

Крім того, можуть бути виділені способи дії держави: безпосереднє обслуговування при виконанні державними органами загальнонаціональних і загальнорегіональних функцій; нормативно-правове регулювання кооперації; регулювання обсягів виробництва, цін і цінових співвідношень; економічна підтримка. Безпосереднє обслуговування полягає у виконанні органами державного управління послуг, споживачами яких є підприємства, організації не лише кооперативного сектора, але й юридичні і фізичні особи інших сфер народного господарства, що знаходяться на цій території. Це поштове обслуговування, розвиток мережі магістральних і місцевих доріг, електрифікація, газифікація, телефонізація, надання різного роду соціальних послуг тощо.

Нормативно-правове регулювання – припускає прийняття ряду законів і законодавчих актів відносно кооперації. Закон «Про сільськогосподарську кооперацію» з доповненнями до нього, Цивільний і Господарський кодекс України створюють певну базу для розвитку кооперативного сектора. Проте ці нормативні документи мають ряд недоліків у частині демократизації управління, участі в

кооперативах асоційованих членів. Спроба досягнути усі види кооперативів регулюючою силою єдиного закону, не може бути успішною, тому що не можливо виробити єдину теоретичну концепцію правового статусу кооперативу без відносно його видової приналежності, оскільки кооперативний сектор економіки різноманітний. Законодавство не може ігнорувати відмінність цілей, організаційної побудови членства, закономірностей функціонування, становлення і розвитку того або іншого виду кооперативних підприємств. Доцільно прийняти групу законодавчих актів, стосовно кожного виду кооперації. Тоді кооперативне законодавство буде включати дві групи актів: 1) загальний закон; 2) акти по видах кооперації.

Регулювання обсягів виробництва, цін і цінових співвідношень передбачає використання основних інструментів державної і регіональної системи у вигляді змінюваних запасів (фондів) сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів для її виробництва. У роки, коли з тих або інших причин, наприклад, у зв'язку зі зменшенням потреби сільських товаровиробників в матеріально-технічних ресурсах, держава закуповує їх і створює товарні запаси, а коли попит починає перевищувати поточні обсяги виробництва, необхідна частка державних запасів потрапляє на ринок. Завдяки таким заходам держава зможе запобігти різким коливанням цін на продукти харчування і цін на матеріально-технічні ресурси для села. В результаті економічний стан кооперативних підприємств залишатиметься відносно стабільним, в значній мірі залежним від ринкової кон'юнктури. Менш гострою стане і соціальна напруженість, яка загострюється при збільшенні ціни на продукти харчування.

Другий напрям державного регулювання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, цін і цінових співвідношень – введення системи експортних і імпортних квот і відповідних митних зборів на певні види сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів і матеріально-технічних ресурсів. Змінюючи залежно від кон'юнктури на відповідних внутрішніх і зовнішніх ринках квоти і мито, можна обмежувати інтервенцію імпорту і створювати сприятливі умови для збуту вітчизняної продукції в обсягах за цінами, що забезпечують її рентабельність. Третій напрям – регламентація податків, плати за кредит. Сюди відноситься регламентація ставок амортизаційних відрахувань, термінів і розмірів платежів за лізинг техніки, здійснюваних на основі бюджетних асигнувань. Це не пряма, а опосередкована дія держави на ціни сільськогосподарської продукції, матеріально-технічних ресурсів і на зменшення цінового диспаритету.

Економічна підтримка надання кооперативним підприємствам різних видів економічної допомоги за рахунок засобів держбюджету і різного роду державних позабюджетних фондів – це субсидії і цільові субвенції на реалізацію різного роду інвестиційних проектів, в першу чергу – проектів технічного переозброєння галузей АПК; дотації на відшкодування збитків підприємств від виробництва продукції, в якій зацікавлено суспільство, але яка є об'єктивно нерентабельною; на санкцію кооперативів-банкротів, у відродженні діяльності яких зацікавлена держава. Сюди ж відноситься, крім встановлення граничних і пільгових цін і тарифів на енергоносії для АПК, на залізничні перевезення сільськогосподарської продукції і необхідних для її виробництва матеріально-технічних ресурсів, ще й фінансово-кредитна підтримка у вигляді податкових і кредитних пільг, відшкодування оплатних і безоплатних асигнувань на лізинг сільськогосподарської техніки, всебічний розвиток маркетингової кооперації.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що для активізації процесів кооперації необхідне здійснення комплексу заходів, які будуть чітко відпрацьовані й діяти з належною соціально-економічною віддачею. При цьому, важливими є всі заходи державної підтримки, що вимагають детального відстеження й адаптації відповідно до вимог конкретного етапу розвитку кооперації.

Досвід ринкового реформування в Україні показав, що кооперативні підприємства та їх формування не можуть самостійно вирішити ряд завдань, що лежать в основі насичення національного ринку дешевими доброякісними продуктами харчування, забезпечення продовольчої незалежності і безпеки країни. Вони можуть бути вирішені лише у тому випадку, якщо держава як єдиний суб'єкт макроекономіки, покликаний і здатний забезпечити в аграрній сфері реалізацію загальнонаціональних інтересів і цілей, візьме на себе роль координатора, контролера і стимулятора ефективного розвитку кооперативних структур. Важливе коло проблем державного регулювання у сфері кооперації охоплює вибір основних напрямів її розвитку, регіональної підтримки і інтеграції в єдину державну політику, що є однією з умов ефективного розвитку економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Горбонос Ф. В. Кооперація: методологічні і методичні основи / В. Ф. Горбонос. – Львів: Львівський державний аграрний університет, 2003. – 264 с.

2. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Вид. друге: доп. і перероб. / В. В. Зіновчук. – К.: Логос, 2001. – 380 с.

3. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О. М. Могильний. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 430 с.

4. МОТ. Международная конференция труда. Сессия (90; 2002; Женева) [Доклады]. – Женева: МБТ, 2001. Докл. 4 (2В): Содействие развитию кооперативов. – Женева: МБТ, 2002. – 9 с.